

DATE NOI DESPRE TEZAURUL DE LA CRUCEA DE SUS-PANCIU

de BUCUR MITREA

La scrierea istoriei noastre vechi folosim, în principal, patru izvoare. Acestea sînt literare, epigrafice, arheologice și numismatice.

Textele literare, care oricînt de timid se referă la regiunea și strămoșii noștri, au fost strînse cu mare atenție și competență, publicîndu-se textul în limba originală, însoțit de o traducere în limba română, căreia i s-a adăugat un scurt, dar adecvat comentariu¹. Izvoarelor literare au venit în ultimii ani să li se adauge izvoarele epigrafice². Ele și-au căpătat dreptul de cetate în urma prețioaselor informații păstrate în piatra pe care ele sînt scrise. O întregă disciplină s-a dezvoltat, în care erudiția de specialitate se îmbină armonios cu toate cunoștințele noastre din domeniul istoriei. Și rezultatul a fost cît se poate de fructuos. O serie de căpetenii geto-dace ne-au fost aduse la cunoștință pentru prima oară prin aceste documente. Vom aminti doar două: Zalmodegikos³ și Rhemaxos⁴. Dar nu numai la ele se referă această categorie de documente. Dezvoltarea forțelor de producție, ca și declinul lor temporar sau mai îndelungat sînt gravate și pot fi citite pe lespedele de piatră sau marmură ce-au ajuns pînă la noi. Cercetători specializați, de înaltă erudiție, la noi și aiurea, se ocupă numai cu studiul acestei categorii de izvoare. Și eforturile lor, conjugat organizate la scară republicană, au condus la editarea științifică, la nivelul actual al disciplinei epigrafice, a mai multor volume cu aceste prețioase documente. Altele sînt așteptate să apară sau sînt încă în lucru.

Cît privește arheologia, ea a revoluționat cunoștințele noastre referitoare la viața materială și spirituală a strămoșilor noștri mai îndepărtați sau mai apropiați. Ea ne-a pus la îndemînă, în urma unor migăloase cercetări, dar întreprinse de un personal specializat, informații asupra așezărilor și cetăților strămoșilor noștri, asupra uneltelor, meșteșugurilor, ocupațiilor, armelor, podobabelor, în rezumat asupra întregului complex al vieții materiale. Dar arheologia nu s-a limitat numai la acest domeniu. S-ar fi putut crede că compartimentul suprastructurii - acel al credințelor religioase, al obiceiurilor și ritualurilor de tot felul - ne va rămîne un sector inaccesibil. Cercetarea necropolelor ne-a dat posibilitatea să cunoaștem și să luăm contact și cu acest delicat domeniu al vieții spirituale. O întregă școală de cercetători, specializați pe orînduiri, epoci și chiar regiuni, activează cu evidente rezultate care ne permit să cunoaștem, diferențiat și nuanțat, pe regiuni și etape, trecutul nostru istoric.

La rîndul lor izvoarele numismatice au fost și ele solicitate să-și ofere contribuția lor la adîncirea și lărgirea cunoștințelor asupra istoriei noastre vechi. Nu mai puțin decît doi dinasți sînt cunoscuți datorită surselor monetare: Koson⁵ și Moskon⁶, fără a mai menționa pe regișorii sciți⁷. Prin caracteristicile lor, metal, aur, argint sau bronz, prin legenda cu numele monarhului sau al cetății emitente, putînd fi datate sau purtînd pe ele data de emisiune, prin cantitatea lor, precum și prin locul lor de aflare, monedele au tentat pe unii cercetători să le folosească în studiile lor. Ecoul ce l-a avut documentul monetar în cîmpul cercetării arheologice, istorice și chiar numismatice, a fost diferit. Unii cercetători le-au folosit cu îndrăzneală, poate supradimensionîndu-le uneori posibilitățile documentelor monetare. Alții, mai sobri, le-au utilizat cu măsură și rezervă. Și mai există o a treia categorie de cercetători, care manifestă profunde îndoieli și rezerve în ceea ce privește măcar unele valențe ale documentelor monetare, atît pe plan istoric, cît și pe plan arheologic. Explicația este de căutat și ne va fi dată de situația cercetării numismatice românești. Este mai presus de orice îndoială că în domeniul cercetării numismatice românești s-au făcut în ultimii 40 de ani importante progrese. Dacă ar fi numai să menționăm introducerea investigației descoperirilor la locul în care ele s-au produs, cu precizarea împrejurărilor, a mediului arheologic, a "împrăștiierilor" și terminînd cu publicarea sistematică a întregului complex, tezaur monetar și constatări arheologice, ar fi îndeajuns să subliniem pe ce poziție științifică s-a situat cercetătorul român în această disciplină istorică. Este bine să fie reamintit că, în țara noastră, cercetarea numismatică românească a introdus un nou punct de vedere în această privință. Apoi au fost publicate exhaustiv întregi tezaure monetare: grecești, geto-dace, romane republicane, romane imperiale și chiar bizantine. Și, iarăși, merită să fie reținut faptul că sistemul românesc de editare a depozitelor de monede a fost remarcat în mod pozitiv de cercetătorii de peste hotare. De la publicarea descoperirilor recente s-a trecut la anumite sinteze. Baza sintezelor a constituit-o gruparea unitară oferită de unele categorii de monede. Și nu întîmplător monedele geto-dacilor, cu inventarierea descoperirilor, inserierea lor geografică și cronologică, cu numeroasele lor probleme pe care le pun, și vor continua să le pună, au format subiectul unei prime și unanim apreciate sinteze, semnate de Constantin Pređa⁸. Meritorii au fost și rămîn contribuțiile aduse de Eugen Chirilă⁹ și Nicolae Gudea în acest domeniu. Ele au avut ca subiect fie monedele dacice, fie tetradrahmele thasiene. Contribuțiile lui Winkler¹⁰, tot în acest domeniu, rămîn și ele prețioase. Descoperirile de monede romane au format și ele subiectul unor aprofundate cercetări de ansamblu. Ele sînt mai numeroase și mai variate. Mă voi limita să dau doar două exemple. Lucrarea de sinteză a lui Virgil Mihăilescu-Bîrliba¹¹, privind moneda romană la est de Carpați, și lucrarea Mariei Chițescu¹². În aceste sinteze autorii, ca de altfel și cerce-

tătorii care au abordat subiecte similare¹³, au plecat de la inventarierea descoperirilor, câte au putut și cum au putut. Pe baza acestor informații au fost formulate concluzii de natură numismatică și istorică. S-a mai abordat, și nu în ultimul rând, problema continuității populației locale în Dacia, după ce împăratul Aurelian și-a retras armata și administrația¹⁴. În acest caz, după părerea mea, s-a plecat de la teza continuității, care căuta sprijin în descoperirile monetare. Părerea mea este tocmai contrarie: trebuie pornit de la cercetarea descoperirilor monetare ca documente ce trebuie cercetate ca atare, apoi ele urmează să fie integrate în ansamblul istoric, economic, politic, numismatic și etnografic al vremii și regiunii. De abia atunci ele se vor pronunța cu pregnanță, dezvoltându-se și alte valențe, rămase în penumbră sau nemenționate. Aceeași este situația și în ceea ce privește descoperirile de monede bizantine¹⁵.

Din cele expuse pe scurt mai sus reiese că s-au făcut meritorii progrese în domeniul numismaticii, privită ca izvor al istoriei noastre vechi. Dar, în același timp, a reieșit în evidență și lipsa unui plan unitar, la nivel republican, care să privească editarea critică, în ansamblul lor, a acestor prețioase și în parte încă neglijate izvoare ale istoriei noastre vechi. Insist asupra editării critice ca izvoare, de către specialiștii pe care-i avem, pentru ca apoi, pe baza lor, a descoperirilor monetare, fie ele tezaure, fie aflări izolate, să se poată trece la utilizarea lor în vastul câmp al cercetării istorice. Această editare, de necesitatea căreia toți specialiștii sînt convinși și pentru înfăptuirea căreia s-au pronunțat în diferite ocazii, dar cu nuanțe deosebiri, va trebui aplicată și materializată¹⁶.

Dacă unii cercetători au privit sau folosit cu rezervă descoperirile monetare ca izvor istoric, iar alții le-au forțat poate prea mult, aceasta se datorește nu numai lipsei unui Corpus al acestor documente, ci și unor lipsuri în cercetarea fundamentală a acestor izvoare.

În fond, ne-am întrebat noi vreodată ce înseamnă un tezaur ? Un tezaur monetar ? Le-am considerat, de cele mai multe ori, pe toate de-a valma, documentînd anumite legături de schimb economic, cu lumea grecească mai întîi, iar mai apoi, cu Roma republicană sau imperială, spre a termina cu Imperiul bizantin. Nu am procedat oare prea grăbiți ? Nu cumva, și eu cred că da, nu avem "tezaure monetare", ci o multitudine de categorii de tezaure monetare. Ele rămîn să fie clasificate pe orînduirî, pe regiuni, dar și în funcție de anumite situații politice, regionale sau generale. Se pune problema categoriilor sociale cărora au aparținut, în posesia cărora au fost. Obiectele de podoabă, bijuteriile de tot felul, care uneori le însoțesc, deschid noi perspective în interpretarea lor. Ele ne îngăduie să pătrundem în domeniul categoriilor sociale, care le-au posedat. Evident, rostul lor, al monedelor, este cel economic. Eu nu le despart de acest fenomen. Dar nu este numai el. Pentru anumite etape cronologice și pentru anumite regiuni, aceleași documente monetare pot reflecta și alte situații, și politice și sociale.

Unele au caracter local, am în vedere situația din Dacia de pe la mijlocul sec. al IV-lea e.n., o situație trecătoare și limitată geografic, iar altele, care vor urma cronologic, vor avea alte caracteristici specifice. Deci, nu este vorba de "tezaur" monetare la general, ci de diferite categorii de asemenea depozite, care rămân să fie definite mai precis în discuții și studii viitoare. Dar mai este încă ceva. Cercetarea actuală merge mai departe. Dar pe aceeași linie a adâncirii și precizării legăturii ce a existat între depozitul monetar și stratul de cultură, sau chiar nivelul arheologic căruia-i aparține, sau cu care rămâne să fie pus în legătură¹⁷.

Iată doar câteva din cerințele pe care cercetarea istorică le așteaptă de la cercetarea numismatică. Dar la baza tuturor, așa cum am mai notat mai sus, stă editarea în condiții exhaustive a acestor documente. Exemplul epigrafistilor poate fi socotit un convingător îndemn. Pe plan european și chiar mondial asemenea publicații există. Unele țări și-au întocmit asemenea Corpora sau Repertorii de monede¹⁸, iar altele sînt în curs de finisare¹⁹ sau doar în lucru.

Pentru a se putea ajunge la acea publicație la care facem aluzie este necesar să se întocmească mici studii asupra fiecărei descoperiri monetare în parte, acolo unde este și posibil și necesar. Ele car scrutarea arhivelor, a materialului original ori de câte ori este posibil, a publicațiilor de tot felul, în care documentele în cauză au fost menționate, și reeditarea lor la nivelul actual al cercetării numismatice. În acest cadru larg se integrează, își găsește locul, mica prezentare pe care o constituie tezaurul de la Panciu.

Și acum iată ce se cunoaște în legătură cu această descoperire. "La Panciu", consemna Const. Moisil în 1915, "s-a descoperit în 1915 un mic tezaur de drahme de argint din Dyrhachium, cu numele magistraților Meniskos, Xeaon și Philon. Se păstrează la Academia Română"²⁰. Și același învățat, pentru amănunte în legătură cu descrierea monedelor, ne trimite la "Creșterea colecțiilor Academiei Române" pe 1915²¹, unde ne dă o descriere a fiecărei monede, cu citirea numelor magistraților monetari, cît au îngăduit-o piesele la o primă lectură. Sînt descrise în total 13 exemplare, care completate²², pe baza informațiilor de care dispunem azi, se prezintă în felul următor:

1. ΜΕΝΙΣΚΟΣ-ΚΑΛΛΩΝΟΣ -- (La Moisil, nr.120).
A. Maier, NZ, N. F. I., 1908, p. 24, nr. 256.
Mai departe prescurtat: Maier. Cf. Hasan Ceka, Questions de numismatique illyrienne, Tirana, 1972 (prescurtat mai departe H. Ceka), p. 195, nr. 322.
2. " - ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ - (La Moisil, nr. 121).
A. Maier, p. 23, 201. Cf. H. Ceka, p. 195, 320.
3. " - ΑΥΚΙΣΚΟΥ - (La Moisil, nr. 122).
A. Maier, p. 25, 278. Cf. H. Ceka, p. 196, 325.

4. „ -[ΛΥΚΙ]ΣΚΟΥ - (La Moasil, nr.126).
A.Maier, ca mai sus.Cf.H.Ceka, ca mai sus.
5. „ -ΦΙ[ΛΩ]ΤΑ - (La Moasil, nr.123).
A.Maier, p.28, 396.Cf.H.Ceka, p. 196, 331.
6. „ -[ΦΙΛΩ]ΤΑ - (La Moasil, nr.127).
A.Maier, p.28, 396.Cf.H.Ceka, p. 196, 331.
7. „ -ΑΡΧΙΠΠΟΥ - (La Moasil, nr.124).
A.Maier, p.22, 144.Cf.H.Ceka, p. 195, 318.
8. „ -ΑΡΧ[ΙΠΠΟΥ] - (La Moasil, nr.125).
A.Maier, ca mai sus.Cf. H. Ceka, ca mai sus.
9. ΞΕΝΩΝ - ΠΥ[ΡΒΑ] - (La Moasil, nr.129).
A.Maier, p.26, 351.Cf.H.Ceka, p. 196, 360.
10. „ -ΦΙΛΟΔΑΜΟΥ - (La Moasil, nr.130).
A.Maier, p.27, 388, Cf.H. Ceka, p. 196, 362.
11. „ -ΔΑΜΗΝΟΣ - (La Moasil, nr.131).
A.Maier, p.22, 179.Cf.H. Ceka, p. 196, 357.
12. ΦΙΛΩΝ - ΜΕΝΙΣΚΟΥ - (La Moasil, nr.128)
A.Maier, p.25, 306. Cf.H. Ceka, p. 199, 438.
- 13.[ΣΙΛ]ΑΝΟΣ -[ΑΡ]ΙΣΤΗΝΟΣ - (La Moasil, nr.132).
A.Maier, p.21, 129.Cf.H.Ceka, p. 197, 376.

La reconstituirea de mai sus am ajuns cu doi ani în urmă și ea a fost publicată în revista "Carpica"²³. S-ar părea că cercetarea s-a încheiat odată cu întocmirea inventarului, citirea în întregime a numelor tuturor magistraților. Posibilități să împingem cercetarea mai departe, fie pe linia inventarului monedelor, fie pe aceea a unui comentariu numismatic și istoric par să se fi epuizat. Aceasta întrucât sursa noastră, care este Const.Moisil, ne-a comunicat esențialul, iar pe plan interpretativ, numismatic și istoric, emisiunile cetății Dyrrhachium planează cronologic într-un vag secolul II-I f.e.n. Și totuși ... Și totuși investigarea continuată, e pe cale să sper eu, să aducă noi precizuni, la ambii poli ai cercetării. Aceasta datorită sprijinului ce l-am primit de a consulta, pe de o parte inventarul Cabinetului numismatic²⁴ fost al Bibliotecii Academiei Române, precum și Arhiva²⁵ aceleiași Bibliotecii, referitoare la Cabinetul numismatic. De acolo am putut culege trei informații care completează cunoștințele noastre în legătură cu a-

cest tezaur. Una din ele se referă la localitatea în care s-a descoperit tezaurul și care este Crucea de Sus²⁶, azi integrată orașului Panciu. Cea de a doua este în legătură cu numărul total al monedelor ce i-au fost prezentate lui Const.Moisil, și care era de 47 exemplare: 39 Meniskos, 7 Xenon și una Philon. Cea de a treia se referă la numele vânzătorului monedelor, care se cheama A.Pușcă, din localitatea Crucea de Sus²⁷.

Voi încerca mai jos să refac inventarul monedelor ce ne sînt acum cunoscute ca descoperite în tezaurul de la Crucea de Sus-Panciu. Și fiindcă avem două categorii de monede, unele descrise amănunțit²⁸, iar altele, cele mai recente, doar menționate global²⁹ pe nume de magistrați, voi întocmi și eu un tabel cu două compartimente. În primul voi trece monedele descrise cu numele magistraților, inclusiv numărul lor, iar paralel, într-un compartiment aparte, voi indica global numărul dat de informația lui Const.Moisil, pe categorii de magistrați monetari, fără alte specificații.

Meniskos - Dionysiou	1 ex.	} 31 ex.	Xenon - Pyrba	1 ex.	} 4 ex.
" - Kallonos	1 "		" - Philodamou	1 ex.	
" - Lykiskou	2 "		" - Damenou	1 ex.	
" - Philota	2 "		Philon - Meniskou	1 ex.	
" - Archippou	2 "		Silanos - Aristenos	1 ex.	

După refacerea inventarului descoperirii, așt cît ne-o permit informațiile de care dispunem, să facem un pas mai departe în domeniul interpretării numismatice și istorice. La o primă vedere încercarea s-ar părea descurajantă. Și stadiul cunoștințelor noastre în acest domeniu justifică pe deplin: cronologia lor este nesigură, așa cum am observat mai sus, se extinde între secolele II și I f.e.n. Și totuși și în acest compartiment se pot face unele progrese.

Mai întîi trebuie consemnat faptul că descoperirea numismatică de la Crucea de Sus-Panciu nu este o apariție singulară. Tezaure cu asemenea drahme, emise de aceiași cetăți ilirice, în care domină procentual grupul de magistrați emitenți: Meniskos, Xenon, Philon, ne mai sînt cunoscute ca descoperite și în alte localități de pe teritoriul Moldovei. Voi da doar două exemple: marele tezaur de la Vișoara³⁰, jud. Bacău și pe cel de la Grozești³¹, același județ. Dar asemenea depozite monetare apar și sînt cunoscute și în Dacia transilvană. Menționez descoperirea de la Hilib³², com.Ojulda, jud.Çovasna, care geografic se situează exact la capătul transilvan al pasului Oituz, pe cînd Grozeștii se află exact la capătul opus, cel răsăritean, al aceluiași pas. Aceleiași documente monetare, cu exact aceleași caracteristici dominante, ne sînt cunoscute și în alte descoperiri transilvane³³. Voi nota, doar cu titlu de exemplu, tezaurele de la Pănade³⁴, jud.Alba și Voivodeni³⁵, jud.Cluj. Un prim cîștig, o primă prețioasă precizare: descoperirea de la Crucea de Sus-Panciu nu constituie o apariție singulară, ci face parte dintr-o grupă de asemenea tezaure, care se află pe întreg teritoriul Daciei. Prin această s-a făcut un pas mai înainte, un

pas care poate fi considerat esențial. Se constată și pe această cale unitatea lumii geto-dace și prin documentele monetare, prin drahmele cetăților ilirice. Dar dificultățile de abia de acum încep. Vrem să știm când au venit drahmele ce ne rețin atenția, când și din ce cauză au ajuns să fie îngropate în pământ, ca să amintesc doar două din multitudinea de probleme pe care le ridică prezența lor pe pământul Daciei. Asemenea preocupări au mai fost și în trecut, dar progrese nu s-au făcut. Cauza: lipsa unor documente mai clare, care să împingă cercetarea mai departe. După opinia mea, o descoperire recentă, am în vedere tezaurul monetar de la Doboz³⁶, din extremitatea estică a R.P. Ungare, ne oferă această posibilitate. Descoperirea la care mă refer conține drahme din Apollonia și Dyrrhachium și, în plus, un denar roman republican. Moneda statului roman se datează în anul 118 f.e.n.³⁷. Pe baza ei, întreg conținutul tezaurului, toate monedele, se datează ante 118. În acest tezaur, grupul de magistrați monetari Meniskos, Xenon, Philon abia încep să-și facă apariție³⁸. Ea este încă timidă, abia în câteva exemplare. Aceasta poate însemna că prezența lor, abundantă în afluirea pe piața Daciei, este de așteptat abia în etapa imediat următoare.

Dar oare se poate stabili, chiar cu oarecare aproximație și probabilitate, și celălalt termen al cronologiei, de la care sau după care, terminus a quo sau terminus post quem, drahmele noastre au putut fi emise? Pe această linie de gândire găsim un punct de sprijin în tezaurul de la Bakërr, Albania³⁹, care conține, pe lângă drahme din Dyrrhachium, și alte monede, printre care și patru tetradrahme ateniene de "noul stil"⁴⁰. Pe baza lor, acest tezaur a fost datat de Margaret Thompson ca îngrepat înainte de anul 168 f.e.n.⁴¹. Magistrații noștri monetari de la Crucea de Sus-Panciu nu figurează printre cei de la Bakërr. Excepțiile doar prytanul Philotas⁴², dacă o fi același, figurează în ambele tezaure. Pe baza datelor de mai sus, și cu rezervele de rigoare, propunem, cu titlu de ipoteză și până la o altă documentare mai strânsă, că drahmele cu magistrații monetari din tezaurul nostru au fost emise între anii 168 și 118 f.e.n.

O altă problemă este aceea de a ști când au ajuns aceste drahme în Dacia? Pe baza numărului firav de exemplare cu magistrații monetari Meniskos, Xenon, Philon, care apar în descoperirea ce ne reține atenția, comparativ cu imensul număr în celelalte tezaure deja pomenite (Vișoara, Grozești, Hilib, Păaade, Voivodeni etc.), formulăm ipoteza că foarte probabil ne aflăm în ultimele două decade ale sec. al II-lea f.e.n., când începe perioada lor de afluire în Dacia.

Dar descoperirea monetară pe care o studiem nu este ruptă de viața ce se desfășura în acel timp pe pământul Moldovei. Cercetările arheologice efectuate recent în localitate au condus la descoperirea unei așezări cu care descoperirea monetară rămâne să fie pusă în legătură. Și aceasta nu e totul. Pe plan istoric, politic și economic, același depozit monetar ne dezvăluie că în ultimele două decade ale sec. al II-lea

f.e.n. a existat un puternic schimb economic al geto-dacilor cu cetățile ilirice. Pe plan istoric ne aflăm în vremea dinaintea lui Burebista, poate aceea a tatălui său. Poate prefătează, pregătește vremea marelui rege.

Dacă despre pietre s-a spus că vorbesc, "saxa loquuntur", atunci numismatica, descoperirile monetare pot și ele fi făcute să vorbească. Să povestească mai mult și mai documentat.

NOTE

- 1 Izvoare privind istoria României, vol.1, Edit. Academiei, București, 1964; Izvoarele istoriei României (Fontes Historiae Daco-Romaniae), vol.2, Edit. Academiei, București, 1970.
- 2 I.I. Russu, Inscripțiile Daciei romane, I, 1975; Emilian Popescu, Inscripțiile grecești și latine din secolele IV-XIII descoperite în România, București, 1976; Gr. Florescu și C.C. Petolescu, Inscripțiile Daciei romane, vol. II, București, 1977; I.I. Russu, Inscripțiile Daciei romane, vol. III, București, 1977; Emilia Dorouțiu-Boilă, Inscripțiile din Scythia Minor, vol. V, București, 1980.
- 3 M. Pippidi, Contribuții la istoria veche a României, ediția a 2-a, București, 1967, p. 167-185 (mai departe prescurtat: Contribuții²).
- 4 Scariat Lambrino, "Revue des études roumaines", 5-6, 1960, p. 186-217. Cf. amplul comentariu al lui D.M. Pippidi, Contribuții², p. 186-221.
- 5 Constantin Preda, Monedele geto-dacilor, București, 1973, p. 355-361, cu toată bibliografia până la data apariției lucrării.
- 6 Constantin Preda, Monede de tip necunoscut provenind din Dobrogea, SCIV, 15, 1964, p. 401-408; Radu Ocheșanu, "Pontica", 3, 1970, p. 125-129. Pentru ansamblul problemei, vezi Constantin Preda, Monedele geto-dacilor, p. 180-182. Cf. același autor, "Klio", 46, 1965, p. 263-271.
- 7 Vasile Canarache, Monedele sciților din Dobrogea, SCIV, I, 1, 1950, p. 213-257.
- 8 Constantin Preda, Monedele geto-dacilor.
- 9 Eugen Chirilă, Der dakische Münzschatz von Crișeni-Berchiș, "Dacia", N.S., 9, 1965, p. 185-200; același și colab., Tezaurul de monede dace de la Almaș, AMN, 2, 1965, p. 111-118; același și colab. Der Münzhort von Șlindia, Oradea, 1972. Și enumerarea ar putea continua.
- 10 I. Winkler, Drahma și hemidrahma în sistemul monetar al daco-geților, AMN, 3, 1966, p. 75-89; aceeași, Stanțele și stilul monedelor daco-gețice, "Apulum", 7, 1968, p. 209-228; aceeași, Tehnica emisiunilor monetare la daco-geți, SCN, 4, 1968, p. 335-341; aceeași, SCN, 4, 1968, p. 69-102. Pentru restul lucrărilor de specialitate, a se vedea Bibliografia numismaticii românești, SCN, 5, 1971 și SCN, 6, 1975.

- 11 Virgil Mihăilescu-Bfribila, La monnaie romaine chez les Daces orientaux, București, 1980, p.312.
- 12 Maria Chițescu, Numismatic Aspects of the History of the Dacian State. The Roman Republican Coinage in Dacia and Geto-Dacian Coins of Roman Type, Oxford, 1981.
- 13 Alexandru Sășianu, Moneda antică în vestul și nord-vestul României. Ancient Coinage in western and north-western Romania, Oradea, 1980.
- 14 D.Protase, Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii, București, 1966. Mai nou, Constantin Preda, Circulația monedelor romane postauréliene în Dacia, SCIVA, 26,4,1975, p.441-485.
- 15 Asupra acestei probleme a se vedea Constantin Preda, Circulația monedelor bizantine în regiunea carpato-dunăreană, SCIV, 23, 3, 1972, p.375-415.
- 16 Printre altele, Octavian Iliescu, Cu privire la problema realizării unui "Corpus" al monedelor feudale românești, SMM, 1, 1956, p. 285-323. Cf. același, recenzia lucrării sub redacția Emanuelei Nohejlová-Prátová, SCN, 2, 1958, p.479-490. Cf. și Bucur Mitrea, Per un Corpus di ripostigli di monete romane, în Atti del Congresso internazionale di numismatica, Roma, 1961, vol.II, p.443-448. Cf. același, Concerning a Corpus of Roman Monetary discoveries intra et extra fines Imperii Romani repertae, "Dacia", N.S., 6, 1962, p. 509-514. Unele țări și-au întocmit sau sînt pe cale să-și întocmească asemenea Corpora sau Repertorii. După părerea mea aceste editări de documente numismatice sînt menite să ofere cercetătorului toate informațiile conținute în izvorul primar, încît să nu mai fie nevoie să se recurgă la el. Editorul va trebui să reflecteze că o asemenea publicație va trebui să satisfacă atît nevoile cercetării numismatice, cît și ale celei istorice pentru o perioadă de cel puțin 50 de ani. Ca atare vor fi notate toate caracteristicile care pot interesa cercetarea în viitorul previzibil.
- 17 Cf. în această privință Bucur Mitrea, Spre o numismatică a așezărilor, StComSibiu, sub tipar. Importanța acestui punct de vedere apare mai clar, mai convingător, dacă-l privim prin prisma a două exemple. Primul este acela al tezaurilor de monede romane imperiale din sec.al II-lea descoperite în Moldova, care se suprapun teritorial peste ceea ce arheologii numesc cultura carpică. Eu le-am atribuit populației geto-dacice din estul Carpaților - SCIV, 7, 2, 1956, p.159-177. Sub acest raport, în sec.al IV-lea situația va fi sensibil diferită, nuanțată regional și etnografic și numismatic.
- 18 Printre țările care și-au întocmit asemenea repertorii putem aminti Cehoslovacia, Uniunea Sovietică, Republica Federală Germania, Belgia, Luxemburgul etc.
- 19 Am în vedere Republica Federală Germania și Austria.
- 20 Const.Moisil, BSNR, 13, 1916, p.42, 60.

- 21 Const.Moisil, Cabinetul numismatic.Creșterea colecțiilor Academiei Române, 1915, p.16-17.
- 22 Bucur Mîrea, "Carpica", 12, 1980, p.11-12.
- 23 Cf. nota 22.
- 24 Țin să exprim calde mulțumiri lui Octavian Iliescu pentru îngăduința de a consulta Inventarul Cabinetului numismatic al Bibliotecii Academiei R.S.România.
- 25 Accesul la aceste informații le datorăm dr.I.Popescu-Gogan, conservatorul arhivei Academiei R.S.România, care cu multă amabilitate ni le-a pus la dispoziție. Ii exprim vii mulțumiri.
- 26 Acad.Rom., Dos.Inv.Colecțiile numismatice, fila 127.
- 27 Iată ce este consemnat în documentul citat: "Patruzeci și șapte de monede de argint din Dyrhachium, și anume 39 cu numele magistratului Meniskos, 7 cu numele lui Xenon și una cu numele lui Philon. Toate au fost găsite lângă Panciu (jud.Putna). Cumpărate de la Al. Puscă, Crucea de Sus".
- 28 Const.Moisil, Creșterea colecțiilor, Cabinetul numismatic, p.16-17. Mai nou, Bucur Mîrea, "Carpica", 12, 1980, p.11-12.
- 29 Vezi mai sus, nota 27.
- 30 Bucur Mîrea, SCN, 2, 1958, p.27-93 și 3, 1960, p.449-450; idem, "Dacia", N.S., 12, 1968, p.449. Cf. și C.Buzdugan, SCN, 6, 1975, p.201-206. Cf. și IGCH, 640.
- 31 Bucur Mîrea, SCN, 5, 1971, p.21-38, Cf. și IGCH, 605.
- 32 Székely Zoltán, CN, III, 1980, p.3-10.
- 33 Bucur Mîrea și Teodor Nussbaum, "Aluta", 10-11, 1978-1979, p.47-54.
- 34 Bucur Mîrea, "Apulum", 9, 1971, p.177-207. Cf. IGCH, 620.
- 35 Eugen Chirilă, "Apulum", 7, 1968, p.123-144, Cf.IGCH, 590.
- 36 Bfróné Sey Katalin, Goldmann György, ArchÉrt, 103, 1978, p.223-234.
- 37 Ibidem, p.231. Este vorba de denarul emis de magistratul monetar L.Cosconius, de tip Crawford, 282/2, bătut la Narbo, în anul 118.
- 38 Meniskos-Dionysiou (1); iar Meniskos-Lykiskou (1), loc.cit., p.233.
- 39 H.Ceka, "Studia Albanica", 1972, 1, p.49-68.
- 40 Margaret Thompson, IGCH, 559.
- 41 Ibidem, Before 168
- 42 Vezi nota 39.

NOUVELLES DONNÉES SUR LE TRÉSOR DE CRUCEA DE SUS-PANCIU

Résumé

Un Corpus de découvertes monétaires, trésors et monnaies iso-

lées, de la Roumanie est un désir et une nécessité de la recherche numismatique et historique de notre pays. Mais pour arriver à ce but beaucoup de ces découvertes ont besoin d'être revisées et vérifiées, tant dans les archives, que dans les Cabinets numismatiques et dans les collections privées. L'effort systématique, conduit avec patience et compétence, sera récompensé par des résultats quelquefois d'une surprenante nouveauté.

Sur le trésor de drachmes de Dyrhachium, découvert en 1915 à Panciu (IGCH, 606) on apporte de nouvelles précisions. Le trésor a été découvert dans la localité Crucea de Sus, aujourd'hui englobée à la ville de Panciu. Le nombre des exemplaires présentés et acquis par Const. Moisil était de 47. Les drachmes étaient émises par les suivants magistrats monétaires: Meniskos, Xenon, Philon et Silanos. Les mêmes magistrats monétaires se trouvent sur les drachmes des trésors similaires de Viișoara, Grozești (Moldavie), et aussi dans les trésors de Hilib, Pânade et Voivodeni (Transylvanie). En se basant sur les noms des magistrats, ces émissions sont datées après l'an 168 (postérieures au trésor de Bakërr) et avant l'an 118 av.n.è. comme il ressort du trésor de Doboz, daté par un denier romain républicain, émis par le magistrat monétaire L. Cosconius à Narbo, en 118 av.n.è.